Research Center

کاخەزی سپی و داهاتی نانەوتی لە عێراق

29-11-2021

نووسەرەکان

مەحموود بابان

کورتە : هەرچەندە کاخەزە سپییەکەی[1] حکومەتی کازمی جەختی لەسەر پێویستی زیادکردنی داهاتی نانەوتی بەرامبەر داهاتی نەوتی لە عێراق کردبووەوە، بەڵام ئەوەی لەساڵی 2021دا بەدەستهاتووە، ئەوە دەردەخات کە لە کۆکردنەوەی داهاتی نانەوتیدا لە ماوەی پێنج ساڵی رابردوو، ئەمساڵ خراپترین ساڵ بووە. هەڵبەت ئەگەر ساڵی 2020 جیابکەینەوە و لە دەروەی بەراوردکارییەکان دایبنێین. داهاتی نانەوتی عێراق لە سێ چارەکی ئەمساڵدا 4.13 تریلیۆن بووە و، بە بەراورد بە ساڵی 2017 بە رێژەی 57% دابەزیوە، کە 7.23 تریلیۆن دینار بووە. ئەم کەمبوونەوەیەی داهاتی نانەوتی عێراق ئەو پرسیارە زیندوو دەکاتەوە کە ئایا کاخەزی سپی هەر سپی بوو یان ریفۆرمێکی تۆکمەی ئابووری بوو؟

مەحموود بابان-ناوەندی لێکۆڵینەوەی ڕووداو |

بەرایی

هەرچەندە کاخەزە سپییەکەی[1] حکومەتی کازمی جەختی لەسەر پێویستی زیادکردنی داهاتی نانەوتی بەرامبەر داهاتی نەوتی لە عێراق کردبووەوە، بەڵام ئەوەی لەساڵی 2021دا بەدەستهاتووە، ئەوە دەردەخات کە لە کۆکردنەوەی داهاتی نانەوتیدا لە ماوەی پێنج ساڵی رابردوو، ئەمساڵ خراپترین ساڵ بووە. هەڵبەت ئەگەر ساڵی 2020 جیابکەینەوە و لە دەروەی بەراوردکارییەکان دایبنێین. داهاتی نانەوتی عێراق لە سێ چارەکی ئەمساڵدا 4.13 تریلیۆن بووە و، بە بەراورد بە ساڵی 2017 بە رێژەی 57% دابەزیوە، کە 7.23 تریلیۆن دینار بووە. ئەم کەمبوونەوەیەی داهاتی نانەوتی عێراق ئەو پرسیارە زیندوو دەکاتەوە کە ئایا کاخەزی سپی هەر سپی بوو یان ریفۆرمێکی تۆکمەی ئابووری بوو؟

کاخەزی سپی

رۆژی 7ی ئایاری 2020، حکومەتەکەی کازمی لە پەرلەمان متمانەی وەرگرت و عەلی عەللاوی، وەک وەزیری دارایی و جێگری سەرۆکوەزیران هەڵبژێردرا[2]. لە رۆژی 13ی ئایار، ئەنجوومەنی وەزیرانی عێراق رەزامەندی لەسەر پێوانەکان بۆ چاکسازی لە دامەزراوەکانی دەوڵەت و کەمکردنەوەی خەرجییەکانی دەوڵەت دەرکرد[3]. هەروەها رۆژی 2ی حوزەیران رێکخستنەوەی خەرجییە گشتییەکان و ناساندنی ریفۆرمی ئابووریشی دەستپێکرد[4]و، کارنامە 97 لاپەڕییەکی کاخەزی سپی بە ناونیشانی" کاخەزی سپی... راپۆرتی کۆتایی شانەی فریاگوزاری چاکسازیی دارایی "، لە رۆژی 14ی تشرینی یەکەمی 2020 لەلایەن ئەنجوومەنی وەزیرانەوە پەسەند کرا. ئەم کارنامەیە لە پێنج تەوەر پێکهاتووە و وەک تێکەڵەیەک لە ستراتیژی و سیاسەتی پێویست بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی قەیرانی دارایی و ئابووری عێراق وێناکراوە. بەپێی کارنامەکە کەمکردنەوەی مووچەی فەرمانبەران، دەستهەڵگرتنی حکومەت لە پشتگیری هەندێک کەرت، راگرتنی پارەدارکردنی سندووقی خانەنشینی و کەمکردنەوەی پشتگیری حکومەت بۆ کۆمپانیا گشتییەکان و پابەندبوون بەکرێی کارەبا بەپێی نرخی جیهانی و زیادکردنی کرێی گومرگ و باجەکان خرابوونەوە بەرنامەی کارەوە.

بەهۆی زیادبوونی کۆنترۆڵی بەندەرەکان و دەروازە سنوورییەکان، هەوڵەکانی جەختکردنەوە لەسەر کۆکردنەوەی دەرماڵە و لەسەر هەموو ئەمانەشەوە گۆڕانکارییەکان لە رێژەی ئاڵوگۆڕی دیناری عێراق بەرامبەر دۆلار ئەمریکی، پێشبینیدەکرا داهاتی نانەوتی عێراق لەهەمبەر داهاتی نەوتی لە کابینەکەی کازمی زیاد بکات، بەڵام ژمارەکانی راپۆرتی دارایی وەزارەتی دارایی سەبارەت داهاتی نانەوتییەوە شتێکی دیکە دەڵێن. بەپێی راپۆرتەکان رێژەی بەشداریی داهاتی نانەوتی لە سێ چارەکی ئەمساڵدا گەیشتووەتە 7.17%، لەکاتێکدا لە ماوەی پێنج ساڵی رابردوودا بەوشێوەیە دانەبەزیوە. (وەکو لە گرافیک 1دا هاتووە) لەڕوویەکی دیکەوە لە نۆ مانگی سەرەتای ئەمساڵدا بە بەراورد بە 2016، بە رێژەی 10.36% کەمیکردووە.

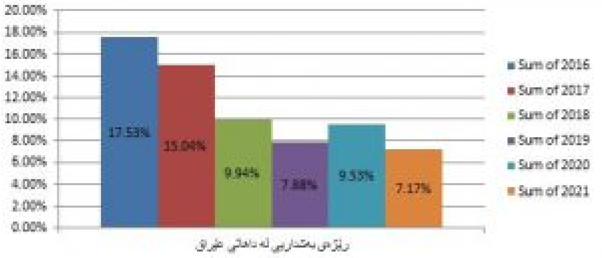

سەرچاوە: بڵاوکراوە فەرمییەکانی راپۆرتی دارایی ساڵانەی وەزارەتی دارایی عێراق [5]

گرافیک: رێژەی بەشداریی داهاتی نانەوتی عێراق لە کۆی داهات لە سێ چارەکی ساڵانی 2016 بۆ 20201

داهاتی نانەوتی لە سێ چارەکی یەکەمی 2021دا بە بەراورد بە سێ چارەکی یەکەمی پێنج ساڵی رابردوو

بەرزترین ڕێژەی داهاتی نانەوتی لەساڵی 2016 کۆکراوەتەوە کە 17.53% کۆی داهاتەکان بووە، لەکاتێکدا زۆرترین داهاتی نانەوتی لەکۆی داهاتەکان لەساڵی 2017دا بووە، کە تاوەکو کۆتایی چارەکی سێیەمی 2017 بەگشتی 8.4 تریلیۆن دیناری عێراقی بەدەستهاتبوو.

باجی داهات و سامان گەورەترین ڕێژەی داهاتی نانەوتی لە عێراق پێکدەهێنێت، لە چارەکی سێیەمی 2017دا بە بەراورد بە هەمان ماوە لە 2021دا، لە 3.3 تریلیۆن دینار دابەزیوە بۆ 1.24 تریلیۆن دینار، واتە بە ڕێژەی 266% کەمیکردووە. هەروەها باجی کاڵا و کرێی بەرهەمهێنان لە چارەکی سێیەمی 2018دا بە بەراورد بە هەمان ماوەی 2021، لە 1.66 تریلیۆن دینار بۆ 0.81 تریلیۆن دینار دابەزیوە. لەلایەکی دیکەشەوە داهاتی بەرهەمهێنان لە چارەکی سێیەمی 2016ەوە بۆ چارەکی سێیەمی ئەمساڵ، لە 2.16 تریلیۆن دیناری عێراق بۆ 1.33 تریلیۆن دینار دابەزیوە. لەکۆتاییدا داهاتەکان لە پشکی بودجەی گشتی لە 712 ملیار دینار لە 2020دا بۆ 191 ملیار دینار لە ئەمساڵدا دابەزیوە.(بڕوانە خشتەی داهاتی نانەوتی عێراق بەپێی کەرتەکان لە ماوەی نێوان 2016 بۆ 2021 لە 9 مانگی سەرەتای ساڵدا).

خشتەی 1: داهاتی نانەوتی عێراق لە 9 مانگی سەرەتای ساڵانی 2016 بۆ 2021

ساڵی 2021 (تریلیۆن) /دینار عێراقی	ساڵی 2020 (تریلیۆن) /دینار عێراقی	ساڵی 2019 (تریلیۆن) /دینار عێراقی	ساڵی 2018 (تریلیۆن) /دینار عێراقی	ساڵی 2017 (تریلیۆن) /دینار عێراقی	ساڵی 2016 (تریلیۆن) /دینار عێراقی	جۆری داهاتە نانەوتییەکان
0.81	0.75	1.26	1.66	1.19	0.44	داهاتی باج و کرێی بەرهەمهێنان
1.24	1.01	1.86	2.09	3.32	1.8	باجی داهات و سامان
1.33	0.21	0.71	1.08	1.54	2.16	داهاتی ئاڵوگۆڕی پارە
0.75	0.51	0.78	1.34	1.18	1.04	داهاتەکانی دیکە
4.13	2.48	4.61	6.17	7.23	5.44	کۆی گشتی داهات

سەرچاوە: بڵاوکراوە فەرمییەکانی ڕاپۆرتی دارایی ساڵانەی وەزارەتی دارایی عێراق [6]

کۆتایی

کەمبوونەوەی داهاتی نانەوتی عێراق پەیوەندی بەو دەردەوە هەیە کە وڵاتانی بەرهەمهێنەری نەوت پێیەوە دەناڵێنن، ئەویش تاک سەرچاوەیی داهاتە. نزیکەی 95%ی داهاتی عێراق لە بەرهەمهێنانی نەوتەوە دێت، هەربۆیەش کاتێک نرخی نەوت بەرزدەبێتەوە، داهاتی نانەوتی کەمدەکات و بەپێچەوانەوە کاتێک نرخی نەوت دادەبەزێت، داهاتی نانەوتی بەرز دەبێتەوە. بەدینەهاتنی چاوەڕوانییەکان لە ریفۆرمی ئابووری کە لە کاخەزی سپی سەرچاوەی دەگرت، دووبارە وای لە عێراق کرد کە داهاتی نانەوتی بەڕێژەیەکی زۆر دابەزێت و ئابووری عێراق دووبارە ببێتەوە ئابوورییەکی کرێنشینی، کە دەمامکەکانی ئەم ئابوورییەش لە 2020دا دەرکەوت و بووە هۆی ئەوەی ئابوورییەکەی ئیفلیج بکات.

یەکێک لەو خاڵە سەرەکیانەی کابینەکەی کازمی لە ئاستی نیوخۆ و دەرەوەدا پێیدەناسرێتەوە راگەیاندنی ریفۆرمی ئابووری و کاخەزی سپی بوو، هەربۆیەش دوای 8 ڕۆژ لە دەستبەکاربوونی کابینەکەی رەزامەندی لەسەر چاکسازی و کەمکردنەوەی خەرجییەکان لە دامەزراوەکانی حکومەتی عێراق دا دەرکرد. لەڕاستیدا ئەگەر بەهۆی بڵاوبوونەوەی کۆرۆناوە ساڵی 2020 بەساڵێکی تایبەتمەند بۆ ئابووری جیهان و عێراق بەتایبەتی دابنرێت، لەماوەی پێنج ساڵی رابردوودا ڕێژەی داهاتی نانەوتی عێراق بەوشێوەیەی ئەمساڵ دانەبەزیوە. ئەویش لەکاتێکدا کە بەپێی سەرجەم پێوەرە ئابوورییەکان بەهۆی باشبوونی رەوشی ئابووری جیهان و زیادبوونی ئاڵوگۆڕی بازرگانی، دەبووایە داهاتی نانەوتی چ لە باج و رسومات، داهاتی بەندەر و دەروازەکان نەک کەمبکات، بەڵکۆ دەبووایە دووهێندە بووایە. هەڵبەت لەوانەیە دووهێندەش بووبێت بۆ ئەوانەی لەو شوینانەن دەسەڵاتدارن، نەوەک حکومەتی فیدراڵیی لە بەغدا!

لە کۆتاییدا ئەوەی عێراقی رزگارکرد و وایکرد دووبارە نەکەویتەوە نێو کارەساتێکی خراپتر لەوەی لە 2020 تێیکەوت، کاخەزی سپی و ریفۆرمە ئابوورییەکانی دەوڵەت نییە، بەڵکو بەرزبوونەوەی نرخی نەوت لە بازاڕەکانی جیهان و زیادبوونی خواست بۆ نەوت بوو. دوایین راپۆرتی بانکی جیهانی لەبارەی ئابووری عێراقەوە ئاماژە بەوەدەکات کە باشبوونی رەوشی ئابووری عێراق و زیادەی بودجە بەهۆی باشبوونی بازاڕی نەوتەوە بووە لە ئەمساڵدا، بەشێوەیەک داهاتی نەوت لە چارەکی یەکەمی ئەمساڵدا بە ڕێژەی 27% زیادیکردووە. چاوەڕواندەکرێت گەشەی بەرهەمی ناوخۆیی GDP بە ڕێژەی 2.6% لە ئەمساڵ و 6% لە ماوەی دوو ساڵی داهاتوودا زیاد بکات[7]، بەڵام ئاشکرایە کە چاکسازییە ئابوورییە بەڵێندراو و بانگەشە بۆکراوەکان بەشێوەیەک پێشفەچوونیان بەخۆوە نەبینیوە کە پێویستیی عێراق

بۆ کەمکردنەوەی پشتبەستن بە داهاتی نەوت نەک کەمبکەنەوە، تەنانەت لاوازیشی بکەن. بۆیە وادیارە کاخەزە سپییەکەی حکومەت بۆ ریفۆرمی ئابووری و چاکسازی دارایی، سپی دەرچوو!

سەرچاوەکان

[1] http://iraqieconomists.net/ar/wp-content/uploads/sites/2/2020/10/2020-10-11-2350-WP.pdf

[2] https://gds.gov.iq/iraqs-parliament-approves-government-programme/

[3] https://gds.gov.iq/cabinet-agrees-measures-to-reform-state-institutions-rationalise-public-spending/

[4] https://gds.gov.iq/iraqi-government-to-rationalise-public-spending-introduce-economic-reforms/

[5] http://www.mof.gov.iq/Pages/MOFPublicReports.aspx

[6] http://www.mof.gov.iq/Pages/MOFPublicReports.aspx

[7] https://documents1.worldbank.org/curated/en/981071637593726857/pdf/Iraq-Economic-Monitor-The-Slippery-Road-to-Economic-Recovery.pdf